

Współczesne problemy prawne ruchu olimpijskiego

1. Wprowadzenie

Rok 2012 jest ważny w kalendarzu sportowym. Na przełomie lipca i sierpnia¹ w Londynie² odbędą się bowiem XXX Letnie Igrzyska Olimpijskie. Jest to największe wydarzenie sportowe na świecie, w którym uczestniczą tysiące sportowców. Dzisiejszy charakter IO już dawno odszedł od założeń rycersko-gentelmeńskiej³ gry, której przyświecała zapoczątkowana przez barona Pierre'a de Coubertina idea *fair play*⁴.

Bogata historia IO, która sięga czasów antycznych⁵, bez wątpienia wpłynęła na dotychczasowy ich obraz. Jednakże to okres nowożytny miał największy wpływ na współczesny kształt regulacji prawnych obowiązujących ruch olimpijski, a także na problemy, które pojawiły się w nim w związku z rozwojem społeczno-gospodarczym. Igrzyska olimpijskie noszą bowiem ze sobą wymierną korzyść majątkową. Należy pamiętać, iż od wskrzeszenia IO przez barona Pierre'a de Coubertina w 1896 r. rywalizacja sportowa, jak i sam sport przeszły diametralne zmiany i obecnie jawią się jako zjawisko

¹ Od 27 lipca do 12 sierpnia 2012 r.

² Londyn już po raz trzeci będzie gospodarzem igrzysk, wcześniej igrzyska olimpijskie (IO) odbyły się w roku 1908 oraz 1948. Więcej na temat historii IO: D. Miller, *Athens to Athens. The official history of the Olympic Games and the IOC, 1896-2004*, Mainstream Publishing 2003, *passim*.

³ A. Tyszka, *Olimpia i Akademia*, Warszawa 1970, „Sport i Turystyka”, s. 127.

⁴ Doktryna przyjmuje, że zasada *fair play* opiera się na poszanowaniu drugiej osoby i ducha sportowego, respektowaniu przyjętych reguł rywalizacji, a także akceptowaniu rozstrzygnięć współzawodnictwa. Zasady te winny być stosowane na każdym poziomie umiejętności bez względu na formę działalności sportowej – wyczynowej czy też amatorskiej. *Fair play* obejmuje także zagadnienie przeciwdziałania i walki z niedozwolonym wspomaganie zawodników, oszustwem, przemocą, agresją, korupcją czy też nadmierną komercjalizacją sportu. Szerzej na ten temat: K. Chrostkowski, M. Daniewski, *Kontrola doping w sporcie*, Instytut Sportu, Warszawa 1990.

⁵ Początki igrzysk sięgają 776 roku p.n.e.

złożone i wielowymiarowe⁶, które pociąga za sobą problemy natury prawnej. Podstawowym aktem prawnym o charakterze konstytucyjnym, statuującym działalność Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego⁷ i afiliowanych przy nim narodowych komitetów olimpijskich (NKOl) jest Karta olimpijska⁸. Dokument ten, przyjęty przez MKOl, jest zbiorem fundamentalnych zasad olimpizmu. Reguluje on organizację, działania i funkcjonowanie ruchu olimpijskiego. Ustanawia także prawa i obowiązki jego uczestników⁹. W tym miejscu zaznaczyć jednak trzeba, iż międzynarodowe organizacje sportowe, do których przynależy MKOl, należy zaliczyć do wyodrębnionej w doktrynie prawa międzynarodowego kategorii międzynarodowych organizacji pozarządowych (ang. NGO's). Międzynarodowe organizacje sportowe nie posiadają podmiotowości prawnej w prawie międzynarodowym, są natomiast osobami prawnymi funkcjonującymi w oparciu o prawo państwa, w którym mają siedzibę. W ujęciu formalnoprawnym oznacza to, iż stanowiące przez nie regulacje nie są częścią międzynarodowego porządku prawnego. Mają one charakter wyłącznie norm wewnątrzorganizacyjnych. Jednakże biorąc pod uwagę ich wyspecjalizowany charakter, w sposób efektywny wpływają na ustawodawstwo poszczególnych krajów¹⁰. Pamiętać bowiem należy, iż działalność sportowa wiąże się z aspektami społecznymi, gospodarczymi i politycznymi, co koreluje z coraz głębszymi zależnościami pomiędzy podmiotami występującymi na rynku sportowym.

Celem tego opracowania jest ukazanie prawnych problemów współczesnego ruchu olimpijskiego, które wynikają z aktualnej społecznej i gospodarczej pozycji sportu. Pod tym kątem analizie poddane zostaną wybrane przepisy KO dotyczące kwestii związanych z kwalifikacją do IO, a także przepisy prawa międzynarodowego, które w sposób

⁶ B. Garcia, *The European Union and Sports, rescuing the nation-state?*, referat zaprezentowany podczas warsztatów ECPR „Sport, Politics and Public Policy” w Nikozji w 2006, s. 20, dostępne pod adresem: <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/nicosia/ws16/garcia.pdf>

⁷ Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKOl) – międzynarodowa organizacja pozarządowa założona z inicjatywy barona Pierre’a de Coubertina 23 czerwca 1894 r. w Paryżu. Kieruje ona ruchem olimpijskim.

⁸ Karta olimpijska (KO), w wersji obowiązującej z dnia 8 lipca 2011, opublikowana przez MKOl, dostępna pod adresem: http://www.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf. Pierwszy raz Karta olimpijska została opublikowana w 1908 roku pod tytułem *Annuaire du Comité International Olympique*. Jednakże niektóre zawarte w niej regulacje zostały napisane przez Pierre’a de Coubertina już w roku 1898. Należy także pamiętać, iż sama nazwa Karta olimpijska obowiązuje dopiero od 1978 r.

⁹ Wstęp do KO.

¹⁰ R. Piechota, *Reguły Antydopingowe w Polsce* [w:] A. Pokrywka (red.) *Antydoping w Polsce*, Instytut Sportu, Warszawa 2009, s. 7.

bezpośredni bądź pośredni wpływają na kwestie związane z uczestnictwem w IO. Realizując przedmiotowe założenie, poruszona zostanie tematyka ograniczeń wiekowych, a także zagadnienie związane z płcią oraz z jej zmianą.

2. Uznanie przez MKOl warunkiem przynależności do ruchu olimpijskiego

Punktem wyjścia dla rozważań dotyczących kwalifikacji do udziału w IO jest określenie zakresu podmiotowego ruchu olimpijskiego, przez który rozumie się skoordynowane, zorganizowane, uniwersalne i stałe działania, realizowane pod najwyższym kierownictwem MKOl-u, wszystkich osób fizycznych i prawnych zainspirowanych wartościami olimpizmu¹¹. Ma to także istotne znaczenie ze względu na problem upolitycznienia nowożytnych igrzysk¹². Zgodnie z treścią Karty warunkiem przynależności do ruchu olimpijskiego jest uznanie przez MKOl¹³. Stosownie do jej postanowień, MKOl może uznać za narodowe komitety olimpijskie takie narodowe organizacje sportowe, których działalność związana jest bezpośrednio z misją i rolą MKOl-u¹⁴. Ponadto w myśl omawianych przepisów uznane mogą zostać także stowarzyszenia narodowych komitetów olimpijskich, międzynarodowe federacje sportowe oraz ich stowarzyszenia¹⁵. Należy jednak pamiętać, iż tylko NKOl-e uznane przez MKOl mogą zgłaszać zawodników do wzięcia udziału w IO¹⁶.

Regulacje KO nie wyznaczają sztywnych ram uznania. Decyzja ta leży całkowicie w gestii MKOl-u, który może działać w tym zakresie z dużą swobodą. Międzynarodowy Komitet Olimpijski od początku swojej aktywności prowadzi politykę, która zakłada uznawalność wyłącznie tych NKOl-ów w państwach/terytoriach, co do statusu których

¹¹ KO – Fundamentalne zasady olimpizmu ust. 3.

¹² Zwolennikiem rozdzielenia polityki i sportu był wybrany w 1955 r. na stanowisko prezydenta MKOl-u Avery Brundage. Więcej na ten temat zob. M. Józefczyk, *Upolitycznienie nowożytnych igrzysk olimpijskich*, [w:] A. Polus (red.), *Sport w stosunkach międzynarodowych*, Toruń 2009, s. 50-72.

¹³ Art. 3 ust. 1 KO.

¹⁴ *Ibidem*, ust. 2 KO.

¹⁵ *Ibidem*, ust. 3 KO.

¹⁶ Art. 44 ust. 2 KO.

istnieje zgoda najważniejszych podmiotów prawa międzynarodowego¹⁷. Taka polityka MKOI-u z jednej strony pozwala na uczestnictwo w rywalizacji olimpijskiej zarówno sportowców reprezentujących niepodległe państwa, jak i terytoria niesamodzielne oraz terytoria o złożonym statusie prawno-międzynarodowym (jak np. Tajwan), z drugiej strony stwarza pewne ograniczenia związane z uczestnictwem w IO krajów, które niedawno uzyskały niepodległość. Potwierdzeniem przyjętej przez MKOI linii uznawania NKOI-ów ze względu na status prawno-międzynarodowy państwa był przykład Kosowa. Mario Pescante, ówczesny przewodniczący komisji ds. stosunków międzynarodowych MKOI-u, stwierdził, że uznanie niepodległości Kosowa przez MKOI nastąpi automatycznie po uczynieniu podobnego kroku ze strony Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)¹⁸. Jednakże brak uznania państwa na arenie międzynarodowej nie wpływa automatycznie na wykluczenie reprezentantów danego kraju z rywalizacji sportowej. W takich sytuacjach sportowcy mogą uczestniczyć w IO jako sportowcy indywidualni pod flagą olimpijską, jak miało to miejsce m.in. w 2000 r. w odniesieniu do sportowców z Timoru Wschodniego, który uzyskał niepodległość w 2002 r. Podobny status, z uwagi na objęcie Jugosławii sankcjami międzynarodowymi, posiadali także sportowcy tego państwa podczas IO w Barcelonie¹⁹.

Kwestia uznawania poszczególnych NKOI-ów w dalszym ciągu pozostaje w sferze decyzji politycznych, a brak konkretnych regulacji w tym zakresie będzie zawsze stwarzał niepewność prawną co do możliwości uczestniczenia i reprezentowania barw swojego kraju przez zawodników.

3. Zasady kwalifikacji

Zasady kwalifikacji do IO określone zostały w dyspozycji art. 40 KO, który nazywany jest „olimpijskim kluczem”²⁰. Zgodnie z jego treścią zawodnik, trener lub działacz, aby zakwalifikować się do uczestnictwa w igrzyskach, musi postępować zgodnie z regulacjami KO oraz przepisami określonych międzynarodowych federacji sporto-

¹⁷ J. Foks, *Ruch olimpijski a polityka międzynarodowa*, „Sport Wyczynowy”, 2008 nr 4-6/520-522, s. 18.

¹⁸ Wypowiedź z dnia 18 lutego 2008 r.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ A.M. Mestre, *The law of the Olympic Games*, T.M.C. ASSER Institute 2010, s. 71.

wych, zatwierdzonymi przez MKOl, a także musi zostać zgłoszony przez swój rodzimy komitet olimpijski²¹. Przepis ten ponadto nakłada na wymienioną grupę obowiązek respektowania ducha *fair play* i zasady *non-violence*, oraz przestrzegania postanowień Światowego kodeksu antydopingowego²².

Ustęp pierwszy przepisów wykonawczych do art. 40 KO, zgodnie z którym każda międzynarodowa federacja sportowa ustanawia własne kryteria kwalifikacji w swoim sporcie zgodnie z Kartą olimpijską, które muszą zostać przedłożone do zatwierdzenia przez Komitet Wykonawczy MKOl, stanowi uosobienie jednej z najważniejszych cech systemu olimpijskiego²³. Stosowanie kryteriów kwalifikacji leży w gestii międzynarodowych federacji sportowych, zrzeszonych w nich narodowych federacji i narodowych komitetów olimpijskich w zakresie ich odpowiedzialności²⁴. W praktyce procedura uzyskania kwalifikacji olimpijskiej i uczestniczenia w IO zorganizowana jest w następujący sposób: międzynarodowe federacje ustalają kryteria umożliwiające uzyskanie nominacji na IO, ale zasadniczą rolę w tym zakresie odgrywają NKOl-e, które to otwierają drzwi do udziału w IO²⁵, pozostawiając jednak ostateczną decyzję w rękach MKOl-u jako najwyższej władzy ruchu olimpijskiego.

3.1. Limit wieku

Zagadnienie limitu wieku jest elementem, który wzbudza wiele emocji w świecie sportu²⁶. Większość międzynarodowych federacji sportowych w swoich wewnętrznych regulacjach określa limity wiekowe i ustala tzw. wiek minimum uprawniający do uczestnictwa w określonej klasie zawodów (np. mistrzostwa świata, igrzyska olimpijskie)²⁷. Międzynarodowy Komitet Olimpijski na przestrzeni lat zmieniał kilkakrotnie swoje podejście do tej tematyki. Art. 42 KO stanowi, iż limit wieku ustalany jest przez przepisy

²¹ Art. 40 KO.

²² *Światowy kodeks antydopingowy (World Anti-Doping Code)*, który został przyjęty w 2003 r., wszedł w życie w 2004 r. z późn. zm.

²³ A.M. Mestre, *The law ...*, s. 71.

²⁴ Przepisy wykonawcze do art. 40 KO, ust. 2.

²⁵ Art. 44 ust. 2 KO.

²⁶ XXIX Igrzyska Olimpijskie w Pekinie pokazały, iż temat jest wciąż aktualny – kontrowersje dotyczące wieku chińskich gimnastyczek, które sięgnęły drużynowo po złoty medal.

²⁷ P. David, *Human Rights in Youth Sports: A Critical Review of Children's Rights in Competitive Sport*, London: Routledge, 2005, s. 41.

międzynarodowych federacji sportowych właściwych dla danej dyscypliny, które zostały zatwierdzone przez Komitet Wykonawczy MKOl. Taka treść artykułu przesądza o podejściu MKOl-u do tej kwestii, wskazując jednocześnie, iż jest to wspólne przedsięwzięcie MKOl-u oraz międzynarodowych federacji ustanowionych na zasadzie *condominium*. W praktyce MKOl, zachowując pełną kontrolę, pozostawił decyzję co do wieku konkretnym federacjom, które ustalając dane limity, powinny kierować się dobrem sportowca, a zwłaszcza kwestiami zdrowotnymi²⁸.

Nie ulega wątpliwości, że regulacje statuujące limity odnośnie do wieku mają kluczowe znaczenie dla ochrony praw młodego sportowca²⁹, a także dla rywalizacji w duchu *fair play*. Ograniczenie wiekowe postrzegane jest jako jeden ze sposobów ochrony nieletnich. Doktryna podkreśla, iż uczestnictwo nieletnich w skomercjalizowanym i wysoko profesjonalizowanym sporcie może narazić je na naruszenie ich dóbr osobistych³⁰. Z jednej strony istnieje powszechna zgoda i akceptacja wprowadzanych ograniczeń, z drugiej zaś sport jest prawem człowieka³¹ i uczestnictwo w rywalizacji sportowej powinno być otwarte i nie nosić znamion jakiegokolwiek dyskryminacji³². Na tym gruncie rodzi się pytanie, czy ograniczenia ze względu na wiek mogą być usankcjonowane dla ochrony praw dziecka w sporcie.

²⁸ Aspekt zdrowotny (ale też względy formalne) na przestrzeni lat wpłynął na liczne zmiany przepisów dotyczących minimalnego wieku uczestników IO. Np. Międzynarodowy Związek Pływacki (FINA) po IO w Barcelonie, gdzie 13-letni Fu Mingzia zdobył medal, zwiększył limit wieku uprawniającego do udziału w igrzyskach do lat 15, także Międzynarodowa Federacja Gimnastyczna (FIG) podniosła minimalną granicę wieku do lat 16 – w 1976 r. rumuńska gimnastyczka Nadia Comaneci w wieku zaledwie 14 lat zdobyła złoto olimpijskie.

²⁹ Chodzi tu przede wszystkim o ochronę psychiczną i zdrowotną, która powiązana jest z dużym obciążeniem organizmu treningami oraz coraz bardziej rozpowszechnionym dopingiem.

³⁰ S. Farstad, *Protecting Children's Rights in Sport: The Use of Minimum Age*, University of Fribourg 2006, s. 1. Zob. także R. Weber, *Protection of Children in Competitive Sport, Some Critical Questions for London 2012*, International Review for the Sociology of Sport, March 2009 Volume 44, s. 55-69.

³¹ Większość statutów organizacji sportowych tak na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym, oparta jest na koncepcji, która przewiduje promowanie praw człowieka. Zob. m.in. statut FIFA dostępny pod adresem: http://www.fifa.com/mm/document/affederation/generic/01/09/75/14/fifa_statutes_072008_en.pdf

³² KO, *Fundamentalne...*, pkt 4 i pkt 5.

Zwolennicy wprowadzania limitów ze względu na wiek, podkreślają iż przepisy te są zgodne z Konwencją o prawach dziecka³³ i zasadą proporcjonalności³⁴. Zgodnie bowiem z treścią art. 31 ust. 1 Konwencji państwa-strony uznają prawo dziecka do wypoczynku i czasu wolnego, do uczestniczenia w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, stosownych do wieku dziecka, oraz do nieskrępowanego uczestniczenia w życiu kulturalnym oraz artystycznym, co jednoznacznie ma wskazywać na odpowiednie rozłożenie systemu szkolenia zawodniczego i w dalszej perspektywie uniemożliwić nadużycia w tej kwestii. Konwencja zawiera regulacje nakładające zobowiązanie na sygnatariuszy ustanowienia wieku minimalnego³⁵, jednakże postanowienia te nie dotyczą bezpośrednio obszaru sportu. Natomiast przeciwnicy ograniczeń wiekowych twierdzą, iż współczesny paternalizm związany z rozdzieleniem świata dzieci i dorosłych jest nieuzasadniony i prowadzi do dyskryminacji, która jest pogwałceniem praw człowieka³⁶. Przywoływana w tym kontekście jest treść Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka³⁷, która w sposób wyraźny podkreśla ochronę przed dyskryminacją³⁸.

Istotne jest także zaznaczenie, iż kwestia limitów wieku dotyczy granicy minimalnej, górna granica nie stanowi kontrowersji ani w doktrynie, ani w praktyce, co także stanowi argument dla zwolenników koncepcji wprowadzenia limitów minimalnych wskazujących na cel ochrony zdrowia sportowców nieletnich.

3.2. Udział transseksualistów w igrzyskach olimpijskich

Zagadnienie transseksualizmu w sporcie nie jest tematem nowym. Od dawna bowiem problem ten był poruszany przy okazji największych sportowych imprez świato-

³³ Konwencja o prawach dziecka (Konwencja), przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1989 r., Dz.U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526.

³⁴ Zasada ta wymaga badania czy dany środek działania jest odpowiedni oraz konieczny dla realizacji danego celu, którym w tym wypadku będzie zdrowie zawodnika, a także czy eliminuje wszelkie nadużycia. Więcej na ten temat, zob. A. Frąckowiak-Adamska, *Zasada proporcjonalności jako gwarancja swobód rynku wewnętrznego Wspólnoty Europejskiej*, Warszawa 2009.

³⁵ Art. 32 Konwencji.

³⁶ D. Archard, *Children: Rights and Childhood*, 2nd ed., Routledge, 2004, s. 70-85.

³⁷ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r. dostępna pod adresem: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf, rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III).

³⁸ *Ibidem*, art. 9.

wych³⁹. Jednakże ostatnio w związku z walką o prawa jednostki⁴⁰ przybrało ono szerszy i bardziej powszechny wymiar. Należy pamiętać, iż identyfikacja płci w sporcie stanowi bardzo złożony problem, w którym należy wziąć pod uwagę zarówno aspekty medyczne, jak i prawne.

Od połowy lat sześćdziesiątych XX w.⁴¹ mamy do czynienia z tzw. testami płci, które z założenia mają na celu zachować ducha *fair play* w sporcie⁴². Międzynarodowy Komitet Olimpijski zniósł w roku 2000 ich przeprowadzanie ze względu na brak kryterium, które pozwalałoby jednoznacznie przesądzić o płci zawodnika⁴³. Mają one jednak zostać przywrócone podczas IO w Londynie, do czego skłonił MKOl przypadek reprezentantki RPA Caster Semenya, która w 2009 roku wywalczyła w Berlinie złoty medal lekkoatletycznych mistrzostw świata w biegu na 800 metrów. Warto w tym miejscu przywołać także sprawę Renee Richards⁴⁴, Marii Jose Martinez Patino⁴⁵ oraz sprawę Mianne Bagger⁴⁶. Hiszpańska płotkarka Maria Jose Martinez Patino przed samą Uniwersjadą w Kobe w 1985r. nie przeszła testu płci i automatycznie została wykluczona z rywalizacji sportowej. Skutkowało to jednocześnie utratą stypendium na uniwersytecie.

³⁹ Pierwszy upubliczniony przypadek dotyczył sprinterki S. Walasiewiczówny, która ustanowiła 37 rekordów świata, sięgając także po złoty medal IO w Los Angeles. Jednakże z uwagi na ówczesne regulacje jej osiągnięcia nie zostały anulowane *ex post*. Kolejne przypadki dotyczyły Mary Weston, czy Zdenki Koubkovej. Zob. także K. Chrostowski, *Płeć a sport*, „Sport Wyczynowy” 2005, nr 3-4/483-483, s. 61-66; J. Pilgrim, D. Martin, W. Binder, *Far from the Finish Line: Transsexualism and Athletic Competition*, Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, Vol. XIII, 2003, s. 495-549.

⁴⁰ Temat transseksualizmu w kontekście niedyskryminacji poruszany jest szeroko na forum międzynarodowym. Wypowiadał się w tej kwestii także Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE), który w sprawie *P. v. S. and Cornwall County Council*, zob. Sprawa C-13/94, *P. v. S. Cornwall County Council*, [1996] ECR, I-2143.

⁴¹ Pierwsze przepisy dotyczące identyfikacji płci zawodniczek oraz tzw. paszport płci pojawiły się w roku 1967.

⁴² Szerzej na ten temat: P.B. Fastiff, *Gender Verification Testing: Balancing the Rights of Female Athletes with a Scandal-Free Olympic Games*, 19 HASTINGS CONST. L.Q., 1992, s. 938-939.

⁴³ Podobne kroki podjęło także 29 z 34 międzynarodowych federacji sportowych, zob. I. Ritchie, *Sex tested, gender verified: controlling female sexuality in the age of containment*, „Sport History Review” 2003, s. 80-98.

⁴⁴ Sprawa *Richards v. USTA*, 400 N.Y.S. 2d. at 268.

⁴⁵ R. Peel, *Maria's Story. In Eve's Rib - Searching for the Biological Roots of Sex Differences*. New York Crown Publishers 1994.

⁴⁶ A.M. Bialowas, *Swinging from the ladies' tee: Gendered discourses of golf*, UMI Dissertation Publishing 2011.

Jako pierwsza w historii sprzeciwiła się ona oficjalnie tej decyzji, udowadniając, iż tzw. zespół niewrażliwości na androgeny nie mógł wpływać na osiągnięte przez nią rezultaty. Status zawodnika przywrócono jej jednak dopiero przed IO w Barcelonie, po tym jak Komisja Medyczna MKOI-u stwierdziła, iż kryterium chromosomowe nie może decydować w stu procentach o płci.

W nurt przeciwdziałaniu dyskryminacji i ochrony praw jednostek wpisał się także MKOI, który 17 maja 2004 r. ogłosił, iż dopuszcza do uczestnictwa w igrzyskach olimpijskich zawodników, którzy zmienili płeć⁴⁷. Decyzja ta została obwarowana jednak pewnymi warunkami. Zgodnie z wytycznymi MKOI-u osoby, które poddały się zmianie płci przed okresem dojrzewania, powinny być uznane za kobietę, w wypadku zmiany płci z męskiej na kobietę, lub mężczyznę, jeśli zmiana płci nastąpiła z kobiecej na męską. Natomiast, osoby, które poddały się zabiegowi zmiany płci po okresie dojrzewania obowiązują okres karencji, który trwa dwa lata. Ponadto musi nastąpić całkowite chirurgiczne usunięcie zarówno gonad, jak i zewnętrznych narządów płciowych⁴⁸. Zmiana płci musi zostać usankcjonowana prawnie, co ze względu na różnorodność regulacji w poszczególnych państwach może sprzyjać nadużyciom⁴⁹, bowiem historia sportu pokazuje, iż manipulacja płcią w związku z korzyściami wynikającymi z osiągniętych rezultatów nie zna granic.

Jak pokazuje praktyka kwestia dopuszczania osób po zmianie płci do startu jest wysoce skomplikowana i wymaga każdorazowo odrębnego do niej podejścia. Ponadto w dobie, kiedy afirmowane są prawa człowieka i na każdym kroku podkreśla się równość, prawo do jednakowej ochrony prawnej oraz prawo do ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, decyzja podjęta przez MKOI w 2004 r. wydaje się słuszna i zgodna z treścią samej KO, która podkreśla znaczenie zasady *fair play*⁵⁰ w oparciu o poszanowanie ludzkiej godności. Co więcej, imperatyw niedyskryminacji stanowi jedną z fundamentalnych zasad ruchu olimpijskiego⁵¹, która leży u podstaw olimpijskiego porządku praw-

⁴⁷ Zob. *IOC approves consensus with regard to athletes who have changed sex*, dostępne pod adresem: <http://www.olympic.org/news?articleid=56230>.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Zob. także: Shy Yael Lee Aura, *Like Any Other Girl: Make-to-Female Transsexuals and Professional Sports*, „Sports Law Journal” 2007, s. 95-111.

⁵⁰ N. Dryden, *For Power and Glory: State-Sponsored Doping and Athletes' Human Rights*, „Sports Lawyers Journal”, Volume 13, Spring 2006, Number 1, s. 7.

⁵¹ KO, Fundamentalne zasady olimpiizmu, pkt 4 i pkt5.

nego. Ponadto Karta olimpijska *expressis verbis* wskazuje, że uprawianie sportu jest prawem człowieka⁵². Należy także pamiętać, iż wprowadzenie zakazu udziału transeksualistów w imprezach sportowych może być uznane za naruszenie przepisów m.in. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Zgodnie z treścią art. 7 Deklaracji wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo bez jakiegokolwiek różnicowania do ochrony prawnej. Ponadto każdemu też przysługuje ochrona przed dyskryminacją i jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację⁵³.

4. Indywidualne prawo do uczestniczenia w igrzyskach olimpijskich

Istotne jest także zwrócenie uwagi na przewijający się w doktrynie spór, który dotyczy kwestii prawa do udziału w IO. Według części doktryny⁵⁴ nie możemy mówić o prawie sportowca, trenera czy działacza do udziału w IO, a jedynie o możliwości uczestnictwa, przywileju, który w rzeczywistości uzależniony jest od woli innych podmiotów – międzynarodowych sportowych federacji czy też NKOl-ów. W opozycji do tej teorii stoją autorzy, którzy wskazują na istnienie indywidualnego prawa sportowców do udziału w IO⁵⁵.

Karta olimpijska w art. 44 ust. 2 przewiduje, iż tylko NKOl-e, które są uznane przez MKOl, mają prawo zgłaszania zawodników do udziału w igrzyskach i nikt w żaden sposób nie jest uprawniony do uczestnictwa w IO. Co więcej NKOl może zgłaszać zawodników tylko po uzyskaniu rekomendacji do zgłoszenia przez narodowe federacje. Jeżeli NKOl zatwierdzi tych zawodników, przekaze te zgłoszenia do komitetu organizacyjnego igrzysk olimpijskich. Komitet organizacyjny igrzysk olimpijskich musi potwierdzić ich otrzymanie. Narodowe komitety olimpijskie muszą sprawdzić ważność

⁵² *Ibidem*, pkt 4.

⁵³ Szerzej na ten temat: L.C. Cunha Lima, *Participation of transsexuals in sport competitions – an issue of human rights*, [w:] D.P. Panagiotopoulos (red.) *Sports Law. An Emerging Legal Order Human Rights of Athletes*, 2009 s. 331-335.

⁵⁴ Takie stwierdzenie znalazło się m.in. w amerykańskiej ustawie – The Amateur Sports Act of 1978, 36 U.S.C. § 220501 (Tytuł 36 United States Code, § 220501); zob. także A.M. Mestre, *The law...*, 2010, s. 71.

⁵⁵ Tak m.in. G. Engelbrecht, *The individual right to participate in the Olympic Games*, „The International Sports Law Journal” 2004/1-2, s. 8-13.

zgłoszeń, które zostały zaproponowane przez narodowe federacje, oraz upewnić się, że nikt nie został pominięty z powodów rasowych, religijnych lub politycznych, czy też nie podlega jakiegokolwiek innej formie dyskryminacji⁵⁶. Takie sformułowanie treści art. 44 na pierwszy rzut oka przesądza o braku możliwości indywidualnego podejściu do zawodnika. Jednakże decyzje izby *ad hoc* CAS⁵⁷ wskazują na ewentualności, które MKOI może wziąć pod rozwagę i na ich podstawie dopuścić sportowca do udziału w IO. Sytuacje, w których MKOI ma możliwość podjęcia takiej decyzji bez wymaganego przepisami wcześniejszego zgłoszenia NKOI-u⁵⁸, dotyczą przypadków sportowców reprezentujących kraje ogarnięte wojną bądź takie, które jeszcze nie zdążyły zorganizować swoich wewnętrznych struktur organizacyjnych po konflikcie, czy też sportowców związanych z NKOI-em, który bojkotuje igrzyska (w takiej sytuacji MKOI może przyznać „dziką kartę”)⁵⁹. Podobnie MKOI może postąpić w przypadkach, gdy formalności związane ze zgłoszeniem do IO były wadliwe z przyczyn niezawinionych przez sportowca⁶⁰. Indywidualne podejście do zawodnika i dopuszczenie go do udziału w rywalizacji może nastąpić także w wypadkach, gdy jego kandydatura była pomijana ze względu na przyczyny pozasportowe – przypadki dyskryminacji.

5. Wnioski

Sport jest zjawiskiem wielowymiarowym i zajmuje obecnie istotne miejsce w życiu społeczno-gospodarczym poszczególnych państw. Igrzyska olimpijskie jako największa impreza sportowa na świecie, która stwarza olbrzymie możliwości ekonomicz-

⁵⁶ Art. 44 ust. 3 KO.

⁵⁷ Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu w Lozannie (CAS). Izba *ad hoc* CAS uprawniona jest do rozstrzygania sporów powstałych podczas igrzysk olimpijskich oraz innych najważniejszych zawodów sportowych. Jej jurysdykcja ogranicza się z do spornych sytuacji powstałych w związku z najważniejszymi zawodami sportowymi (igrzyskami olimpijskimi, mistrzostwami świata). Reguły postępowania *ad hoc* ograniczone są pod względem czasowym – zaczynają obowiązywać na tydzień przed rozpoczęciem imprezy, a kończą się w ostatnim dniu zawodów. Więcej na ten temat: P. Cioch, *Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu w Lozannie*, „Kwartalnik ADR”, Nr 4 (8)/2009, s. 71-94.

⁵⁸ Art. 44 ust. 2-4. KO.

⁵⁹ Zob. CAS *ad hoc* (IO Salt Lake City 2002) 02/003 – *Gaia Bassani-Antivari v IOC* z dnia 12 lutego 2002 r.

⁶⁰ Zob. np. CAS *ad hoc* (IO Sydney 2000) 00/004 – *Jesus Kibunde v AIBA* z dnia 18 września 2000 r.

ne, przyciąga uwagę różnych środowisk, co jednocześnie wpływa na wzrost liczby sporów sportowych, które niejednokrotnie poddawane są pod rozstrzygnięcie sądów międzynarodowych⁶¹.

Międzynarodowy Komitet Olimpijski nieustannie wprowadza poprawki do regulacji zawartych w KO⁶², dostosowując je do wymogów zmieniającej się rzeczywistości. Celem takiej działalności jest przeciwstawienie się trudnościom, które w warunkach umiędzynarodowienia sportu są nieuniknione. Współczesne problemy ruchu olimpijskiego odnoszą się do wielu kwestii, których nie da ująć się w zamkniętym katalogu. Dotyczą one m.in. udziału profesjonalistów w rywalizacji sportowej, narodowości, płci, wieku, praw medialnych, ochrony dóbr osobistych czy też postanowień Światowego kodeksu antydopingowego i jego zgodności z prawami człowieka. Opracowanie to skoncentrowało się jedynie na kilku z nich. Przedstawiona argumentacja skłania do wniosku, iż konieczne jest przyjęcie przez MKOl, a także inne organizacje sportowe, oficjalnych kryteriów, które pozwoliłyby uniknąć problemów związanych z identyfikacją płci. Ponadto można także stwierdzić, iż regulacje dotyczące ograniczeń wiekowych budzą kontrowersje i nie sprzyjają realizacji idei olimpijskich. Zwrócić należy także uwagę na upolitycznienie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, którego decyzje coraz częściej odbiegają od antycznej idei czystej rywalizacji bez granic, a skupiają się na interesie politycznym organizacji.

Istotnym wydaje się także podkreślenie, iż pomimo brzmienia art. 44 KO, który w sposób jednoznaczny stwierdza, iż tylko NKOl-e mogą zgłaszać zawodników do udziału w rywalizacji podczas IO, to w określonych przypadkach zawodnik może zostać dopuszczony do współzawodnictwa decyzją MKOl-u.

Nie ulega wątpliwości, iż przywołana problematyka jest złożona i stanowi wyzwanie dla organów sportowych, które powinny dążyć do zapewnienia bezpiecznych i uczciwych warunków rywalizacji w zgodzie z prawami podstawowymi jednostki.

SŁOWA KLUCZOWE: igrzyska olimpijskie, igrzyska paraolimpijskie, Karta olimpijska, zasady kwalifikacji, dyskryminacja.

⁶¹ Najczęściej są one rozstrzygane zgodnie z wewnętrznymi regulacjami poszczególnych związków sportowych przez Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu w Lozannie (CAS).

⁶² Karta olimpijska na przestrzeni lat zmieniana była już ponad 60 razy.

Summary

Current legal issues of the Olympic Movement

The Olympic Games are the biggest sports event around the world, which creates great economical possibilities, thus attracting attention from various quarters. It increases the number of disputes and conflicts concerning sport, which repeatedly have to be settled by international courts. The International Olympic Committee constantly amends the regulations of the Olympic Charter, adapting them to the requirements of the changing reality, aiming at opposing the unavoidable difficulties in terms of internalization of sport. Current problems of the Olympic Movement are related to numerous issues which cannot be presented in a closed, defined catalogue. This paper examines selected rules of the Charter which relate to the issues connected with the process of qualifying for the Olympic Games as well as the regulations of international law which directly or indirectly affect the issues related to the participation in the Olympic Games.

